

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ Β'.

ΤΟ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ZΗΤΗΜΑ
ΥΠΟ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΡΙΤΣΑΝΗ

Δημοσιευθέν τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐκδιδομένης
Ἐλληνικῆς ἐφημερίδος «τῶν Λαζῶν» ἐκδίδοται νῦν ίδιᾳ
ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτό.

ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙΕΤΑΝΟΥ ΝΟΒΙΔΕ
ΤΑΞΙΔΡΧΟΥ ΠΛΕΙΟΝΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΨΙΟΤΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΔΡΥΓΡΟΥ ΣΤΑΓΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

1870

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΝΟΤΗ ΚΑΡΑΒΙΑ ♦ ΑΘΗΝΑΙ

MCMLXXV

ΤΟ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΖΗΤΗΜΑ
ΥΠΟ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΡΙΤΣΑΝΗ

Δημοσιευθέν τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐκδιδομένης
Ἐλληνικῆς ἐφημερίδος «τῶν Λαῶν» ἐκδίδοται νῦν ίδια
ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτό.

ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΤΑΝΟΥ ΝΟΒΙΑΕ
ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΠΛΕΙΟΝΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΠΠΟΤΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΑΡΓΥΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

1870

ΤΗ₁ ΑΓΙΑ₁ ΚΑΙ ΙΕΡΑ₁ ΣΥΝΟΔΩ₁
ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι.

Τὴν μετὰ χεῖρας ταύτην περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς πραγματείαν ἐκδιδούς νῦν ιδίᾳ ἔχρινα χρέος μου ἀπαραίτητον, οὐμὴν ἀλλὰ καὶ πως σχετικὸν μοὶ ἐφάνη, ἵνα διακοσμήσω ταύτην διὰ τῆς πρὸς τὸ σεβαστὸν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὅνομα ἀφιερώσεως, τὸ μὲν ὅπως δεῖξω τεκμήριόν τι τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ταύτην Ἀρχὴν σεβασμοῦ καὶ βαθυτάτης ὑπολήψεώς μου, τὸ δὲ ὅπως προηγουμένως ποιήσω ἐκάστῳ δῆλον δτι, τοιαύτην ἀφιέρωσιν τολμήσας, ὡφειλον ἐν τοῖς γραφομένοις μου ἵνα σεβασθῶ μὲν ὅσα ἡ μήτηρ ἡμῶν ἀγία Ἐκκλησία καθιεροῖ, ἀσπάσωμαι δὲ ὅσα οὐκ ἀντιβαίνουσιν εἰς τὰ καλῶς καθεστῶτα καὶ δι' ἀρχαιότητα σεβάσμια καὶ γεραρά.

Δέχθητε τοίνυν εὐμενῶς, Σεβασμιώτατοι Ιεράρχαι, τὴν πρὸς Ὑμᾶς ἀφιέρωσιν τοῦ ἐλαχίστου τούτου ἔργου, ἐνισχύ-

οντές με διὰ τῶν Ὑμετέρων Ἱερῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν πρὸς
ἐπιχείρησιν καταλληλοτέρου, εἴ ποτε δυνατόν μοι, ὡς αἱ
μὲν γνώσεις μου ἐπιτρέψουσιν, αἱ δὲ περιστάσεις ἐκ τοῦ
ἐπαγγέλματός μου ἀπαιτήσουσιν.

Ἐν τούτοις διατελῶ μετὰ τοῦ προστίχοντος Ὑμῖν σεβασμοῦ.

Νεάπολις τῇ 12 Ἰανουαρίου 1870.

Τῶν Ὑμετέρων Σεβασμιοτήτων
ταπεινότατος δοῦλος

Παναγιώτης Γριτσάνης.

ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΖΗΤΗΜΑ.

Τὸ πρό τινος χρόνου περιαδόμενον ζήτημα περὶ βελτιώσεως καὶ καθ' ἀρμονίαν ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, κατέστη σήμερον τοσοῦτον σπουδαῖον, ὥστε διήγειρε τὴν χρίσιν οὐ μόνον πολλῶν τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος λογίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ κατ' ἐπιτυχίαν λύσις τοῦ ζητήματος τούτου, καίπερ σπουδαῖα καὶ ἐπωφελής, λίαν δυσχερής δημοσίευσης καθίσταται ἐφ' ὅσον συγχέεται ποικιλοτρόποις ίδεαις ὑπὸ τῶν δύο διαφωνούντων περὶ τούτου μερῶν τῶν ὁμοδόξων Ἑλλήνων. Τὰς διαφόρους ἔκατέρων γνώμας ίδόντες, καὶ μετὰ προσοχῆς τὰς περιπλοκὰς καὶ παρεξηγήσεις, εἰς ἃς τὸ ζήτημα ἐνέπεσεν, ἐξεπάσαντες, συνελάβομεν τὴν ίδεαν ἵνα καὶ ἡμεῖς τὴν περὶ τούτου ταπεινήν ἡμῶν γνώμην διὰ τοῦ τύπου ἐνέγκωμεν εἰς τὸ στάδιον τῶν σκέψεων τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς, προσπαθήσαντες δπως παραστήσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ τὴν καθαρὰν καὶ φυσικὴν, αὐτοῦ ἔννοιαν ὡδέ πως.

Τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας ζήτημα στρέφεται κυρίως περὶ τὰ ἔξης· ἐὰν δηλ. ἡ νῦν ἐν χρήσει μουσικὴ τῆς ἡμετέρας Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας πρέπη, ἔνεκα ἀκαταμαχήτων λόγων, νὰ διατηρηθῇ ἐξαεὶ καὶ καθ' ἀπαντα.

τὸν αἰώνα καὶ ὁ εἶδος καὶ τρόπον σήμερον φάλλεται, μονότονος δηλαδὴ καὶ συναδομένη δι' ἀπλῶν ἴσονορατημάτων, η δύνηται, ἀνευ προσκρούσεως τῶν καθεστώτων, νὰ βελτιωθῇ ἐρρυθμότερον ὑπὸ τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας τῆς ἀρμονίας.

Ἡ φύσις τοῦ ζητήματος προτρέπει ἡμᾶς ἵνα προγηγουμένως ποιήσωμεν τὰς ἀκολούθους περὶ μουσικῆς ἐρεύνας, ὑπὸ τὴν φυσικὴν καὶ τεχνικὴν αὐτῆς ἐποψίν περιστρεφομένας.

Ἡ μουσικὴ εἶναι η γλῶσσα δι' ἣς η ψυχὴ ἐκφράζει τὰ αὐτῆς αἰσθήματα, η η τέχνη η διεγέρουσα τὰς παθήσεις αὐτῶν τὴν τῆχων. Ἡ μουσικὴ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς φύσεως πάδικ τῶν τῆχων. Ἡ μουσικὴ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς φύσεως πάροταται ὡς ἔκεινη ἐπιτρέπει. Ἡ φύσις διὰ τοῦ ἀρμοδίου τῆς μουσικῆς ὀργάνου, τοῦ λάρυγγος, η διὰ τῆς ςλης τῆς κατασκευαζούσης τὴν μουσικὴν, τῶν τῆχων, παρίστησι τὴν μουσικὴν κατὰ δύο ἀναποσπάστους χαρακτῆρας μελῳδικὸν η μονότων καὶ ἀρμονικὸν η πολύφωνον.

Ανευ τοῦ ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα δσα οι φυσιολόγοι περὶ μουσικῆς η τῆχων λέγουσιν, ἀποδεικνύοντες διὰ φυσικῶν πειραμάτων δτι ἐκαστος τῆχος ἀντηχεῖ ἀσθενέστερον ἐτέρους τῆχους συμπαρεπομένους, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀρμονίαν, il corpo sonoro oltre del proprio suono ne dà altri meno sensibili che diconsi suoni concomitanti (όρα Ἀσιώλην περὶ ἀρμονίας), περιοριζόμεθα μόνον διὰ τοῦ ἔξης ἀπλουστάτου παραδείγματος ν' ἀποδεῖξωμεν δτι ἐν τῇ μονοτονίᾳ τῆς μουσικῆς φυσικῶς συνυπάρχει καὶ η ἀρμονία.

Ὑποτεθείσθω δτι ἔδσθη εἰς τινὰ ὑψίφωνον ἄνδρα ἵνα φαλῆ μελῳδικὴ τις περίοδος· η περίοδος αὐτὴ ὥφειλε νὰ ἥναι τετονισμένη εἰς τὸν τόνον τῆς κλίμακος τῆς φωνῆς τοῦ ἀοιδοῦ τούτου. Εάν η αὐτὴ μουσικὴ περίοδος ἔδιδετο εἰς ἐτέρον βαρύφωνον ἄνδρα (Baritono) η εἰς παῖδα τινα, η εἰς γυναῖκα τινα (Soprano η Contralto) ἀνάγκη ἵνα αὐτὴ μετενεχθῇ εἰς τὸν τόνον τῆς κλίμακος τῆς φωνῆς ἐκάστου τῶν ἀοιδῶν,

ἄλλως οι μὲν ὑψίφωνοι δὲν δύνανται νὰ ἔκτελέσωσι τὰς ὑπατοιδεῖς φωνάς τῆς περιόδου, οι δὲ βαρύφωνοι τὰς νητοειδεῖς. Ἐπὶ τούτοις συνελθέτωσαν ἀπαντες ἵνα συνάσωσι τὴν αὐτὴν μουσικὴν περίοδον ταῦτογρόνως καὶ ταῦτοσυλλάβως μὲν, ἀλλ' ἐκαστος, δι' οὓς ἀνωτέρω εἰπομεν λόγους, εἰς τὸν τόνον τῆς ἴδιας αὐτοῦ φωνῆς, καὶ τότε ἐκαστος θέλει ὅτι δτι, ἐν φὸ μελοποιὸς ἐτόνισε μελῳδικὸν ἄσμα, η φύσις καθίστησιν αὐτὸ ἀρμονικὸν διὰ τῆς ἀνομοιότητος τῶν ἀνθρωπίνων φωνῶν. Ἐκ τούτου καταφαίνεται δτι φυσικῶς ἐν τῇ μελῳδίᾳ ὑπάρχει η ἀρμονία καὶ ἐν τῇ ἀρμονίᾳ η μελῳδία.

Ὑπὸ δὲ τὴν τεχνικὴν αὐτῆς ἐποψίν

Ἡ τέχνη εἶναι κανονισμὸς πρὸς διάδοσιν τῶν δσων η φύσις γοργεῖ μέσων. "Οσω τις καταγίνεται περὶ τι καὶ ἐρευνᾷ αὐτὸ, τοσούτῳ η φύσις διερμηνεύεται, φωνεροῦται καὶ διευχρινίζεται ἐπ' αὐτῷ. Ἡ τέχνη ἄρα εἶναι η δύναμις τοῦ παριστάναι. Ορειλοντες ἐνταῦθα νὰ ἔξετάσωμεν τὴν μουσικὴν ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς τέχνης, κάλλιον νὰ μὴ ἀνέλθωμεν εἰς τὸν τόνον ἀρχαίων ἔθνων μουσικὴν, ὅπως ἀφ' ἐνὸς μὴ ἐκταθῶμεν ἐνταῦθα ὑπὲρ τὸ δέον, καὶ ἀφ' ἐτέρου μὴ ὀλισθήσωμεν εἰς ἴδιας μυθώδεις καὶ ἀμφισβητησίμους, εἰς ἀς οι περὶ νεκρᾶς μουσικῆς ἀρχαιολογοῦντες ἐμπίπτουσιν.

Οθεν τὴν νῦν ζῶσαν μουσικὴν λαμβάνοντες καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς καταστάσεως ἀναδιψῶντες βλέπομεν δτι, εἰς ἣν σήμερον κατάστασιν καὶ κανονισμὸν εύροισκεται, ἐν τοῖς παρελθοῦσιν αἰῶσι δὲν ὑπῆρχε. Σήμερον η μουσικὴ, καὶ κατ' ἔξαρτεσιν η εὐρωπαϊκή, τυγχάνει εἰς κανονισμὸν τοιοῦτον, ὃστε δικαιοῦται ν' ἀποκαλῆται οὐχὶ τέχνη ἀλλ' ἐπιστήμη. Καὶ διὰ τί η μουσικὴ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας δὲν ἦτον εἰς ἣν ἐπιστημονικὴν κατάστασιν σήμερον τυγχάνει, ἐν φὸ ἐπερείδεται ἐπὶ τῆς φύσεως; ἄρα γε η φύσις δὲν ἦτον η αὐτή; Τοῦτο συνέβη ἔνεκα τοῦ ἐλλείμματος οὐχὶ τῆς φύ-

σεως ἀλλὰ τῆς τέχνης, μὴ ἔχουσης ἐξ ἀρχῆς τὴν δύναμιν τοῦ παριστάναι τὴν μουσικὴν, οἷαν ἡ φύσις χορηγεῖ. Ἐκ τῆς μουσικῆς ιστορίας καὶ τῆς ἀρχαίας μουσουργίας ἀποδείχνυται ὅτι ἡ μουσικὴ τέχνη κατὰ τοὺς πρὸ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν αἰώνας ἡτον ὡς τὸ ἐσπαργανωμένον νήπιον, διπερ βαθιμηδὸν προσαγόμενον φύλανει εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἢν ἡ φύσις ὀρίζει. "Ωστε πᾶσα μουσικὴ πάντοτε θέλει διατελεῖ μονότονος καὶ περιωρισμένη ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως ἐφ' ὅσον ἡ τέχνη ἀδυνατεῖ νὰ παραστῆσῃ αὐτὴν οἷαν ἡ φύσις ὑπόσχεται. Καὶ τῷ ὄντι. Ἐν Εὐρώπῃ ἡ μουσικὴ τέχνη διπόσας μεταρρύθμισεις ἔλαβε κατὰ τὰς δοξασίας τῶν κατ' ἐποχὰς μελοδύοις εἰς ἄλλην, ποιῶν, πῶς μετέπεσεν ἐκ μιᾶς σημειογραφίας εἰς ἄλλην, ἐξ ἑνὸς συστήματος εἰς ἄλλο ἵνα δυνηθῇ νὰ λάβῃ τὴν δύναμιν τοῦ παριστάναι τὴν μουσικὴν οἷαν ἡ φύσις ὑπαγορεύει, τοῦτο ἡ μουσικὴ ιστορία τοῦ ιστ. Ι. τῇ καὶ Ιθ. αἰώνος ἀριδήλως μαρτυρεῖ. Ἀλλ' ίδου δύος ἡ μουσικὴ ἐκείνη ἡτις πρὸ δέκα αἰώνων ἡτον ἀπλουστάτη, μονότονος, πτωχοτάτη καὶ ἀσήμαντος παρίσταται σήμερον ὡς γίγας, καυχωμένη ὅτι εἶναι ἴκανὴ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς τέχνης νὰ ἐνεργῇ πᾶν ὅ, τι ἀναγκαιοῦ ἐν τῇ φύσει. Καὶ ίδου λύπη, χαρὰ, δύναμις, ἔξασθένησις, ἐνθουσιασμὸς, σέβας, μίσος, τρικυμίαι καὶ πᾶν ὅ, τι ἡ περίστασις προτρέπει τὸν μελοποιὸν τρικυμίαι καὶ πᾶν ὅ, τι ἡ περίστασις προτρέπει τὸν μελοποιὸν ἐκχράσῃ, διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἀρχούντως δυνάμει τῆς τέχνης ἐπιτυγχάνεται. Καὶ ἔνθα μὲν ἀκούομεν τὴν ἔντεχνον κοσμικὴν μουσικὴν τῶν μελοδραμάτων. Μάχερβερ, Ροσσίνη, Βέρδη καὶ ἑτέρων, ἔνθα δὲ τὴν ιερὰν μουσικὴν τῶν λατινικῶν ὑμνωδιῶν, εἰς ἣν οἱ Περγολέζαι, Τσιγκαρέλαι, Ροσσίναι καὶ λοιποὶ περιέχυσαν θησαυροὺς πρωτοτύπων ἐμπνεύσεων, ὕφους σοβαροῦ καὶ ὑψηλοῦ, καὶ ἔχαστος τόνος εἶναι ἡ φανέρωσις μιᾶς ὑγιοῦς τάξεως τῆς τέχνης, ἢν οἱ καλολόγοι ίδίως μελετῶσι καὶ ἀξίως θαυμάζουσι.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς μουσικῆς ὑπὸ τὴν φυσικὴν καὶ τεχνικὴν ἐποψίν ἔξεταζομένης. Ἐπιστρέψωμεν νῦν εἰς τὸ περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ζήτημα.

Ἐνταῦθα διὰ βραχέων θέλομεν διαλάβει ἀ.) Ὁποία τις εἶναι ἡ νῦν ἐν χρήσει Ἐκκλησιαστικὴ μουσική. β'.) Τίνα τὰ αἰτια τὰ προκαλοῦντα τὸ ζήτημα ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ χρήζει σήμερον ἀναπτύξεως καὶ ἀρμονίαν, καὶ γ'.) Τίς ὁ κατάλληλος τρόπος δι' οὗ ἡ μουσικὴ, λαμβάνουσα ἐν ἐφαρμογῇ τὴν ἀρμονίαν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς καὶ Ἐλληνικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας.

Α'. Ὁποία τις εἶναι ἡ νῦν ἐν χρήσει Ἐκκλησιαστικὴ μουσική.

Ἐξ ὅτου ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἔλαβε τὴν σύστασιν φαίνεται ὅτι οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ συνέταξαν μουσικήν τινα ἀπλουστάτην καὶ σεβασμίου μέλους ἵνα δὶ αὐτῆς ψάλλωνται τὰ ὀλίγα κατ' ἀρχὰς διορισθέντα ἄσματα ἐπὶ τινῶν ὀπωσοῦν κακόνων, καὶ οὐχὶ ἀκανονίστως καὶ ὡς ἐκάστῳ ἐδόχει. « Ἀπὸ διφθέρας τοὺς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δεδοκιμασμένους ὕμνους ψαλλόντων τῶν ψαλτῶν » (Λαοδ: καν. ιε.). Τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν σύνταξιν ἀπαιτουμένην ὑλὴν καὶ σχέδιον οἱ τῶν πρώτων αἰώνων Ἐκκλησιαστικοὶ μουσουργοὶ ἡρύσθησαν ἐκ τῆς πατρώας αὐτῶν Ἐλληνικῆς διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν μέχρι σήμερον διατηροῦσαν Ἐλληνικούς τινας χαρακτῆρας καὶ βάσεις τοῦ ἀρχαίου ἐκείνης σχεδίου.

Ἡ ιερὰ μουσικὴ αὕτη ὅσον δὲ Χριστιανισμὸς ἐφηπλοῦτο καὶ ἡ ἀγία Ἐκκλησία ὡς ὑψηλέτης ἀετὸς ἀνυψοῦτο, τοσοῦτον προήγετο καὶ ἐτελειοποιεῖτο διὰ τῆς τέχνης ἀκριβῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἔξοχῶν μουσουργῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ τοῦ ἐξ Ἱεροσολύμων, εἰς οὓς κυρίως διεβλεπει τὴν

συστηματικήν αὐτής μόρφωσιν, μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου 736 — 1453 μ. Χ. ἔφθασεν εἰς τινα βαθμὸν ἐντελεῖας, φέρουσα τὸ ὄνομα τῆς «Βυζαντινῆς μουσικῆς».

Κατ' ἀκρίβειαν νὰ διαλέξωμεν ὅποιον τι ἡτο τὸ τεχνικὸν εἶδος τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς μουσικῆς δὲν δυνάμεθα, διότι ή δορά τῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν δυσπραγιῶν πολλὰ πατρῷα ἡμῶν κατέστρεψε καὶ ἐπεκάλυψεν. 'Αλλ' ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν ἐκ πολλῶν τεχμηρίων διτὶ ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ δὲν εἶχε τὴν ἀρμονίαν, ἢν σήμερον ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ ἔχει. 'Η ἀρχαία βυζαντινὴ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐστερεῖτο τῆς ἐντέχνου ἀρμονίας, ἔνεκα ἀνικανότητος τῆς τέχνης, καὶ οὐχὶ ὡς τινες συμπεραίνουσιν, δπως διαφέρῃ ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Θεατρικῆς καὶ τῆς ἐν χρήσει οὐσίης ἐν ταῖς κοσμικαῖς διασκεδάσεσι τοῦ λαοῦ, διότι ἡ ἵερὰ μουσικὴ πρέπει νὰ διαφέρῃ τῆς κοσμικῆς κατὰ τὸ ἥθος, *par le style*, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ ἀτεχνον, ἀλλως δσον ἀτεγνος τόσον σεβαστοτέρα ἥθελεν ὑπολαμβάνεσθαι! Οὐχ οὕτως. Οὐδόλως ἡ τέχνη διακωλύει τὸν μελοποιὸν τοῦ τονίζειν μουσικὴν ἀρμόδιουσαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μᾶλλον δὲ διδάσκει αὐτὸν ὅποιω μουσικῆς ἥθει πρέπει νὰ χρῆται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅποιῳ ἐν τῷ Θεάτρῳ. 'Η βυζαντινὴ λοιπὸν μουσικὴ ἡτο μελωδικὴ, καὶ ἐάν τις ἀρμονία ἀπλῆ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο, συμπεραίνομεν δτι τοῦτο ἐπετύγχανε πρακτικῶς πως καὶ οὐχὶ θεωρητικῶς, ὡς σήμερον τὰ ἴσοχρατήματα. 'Αρα μὴ λέγωμεν δτι ἡμεῖς ζητοῦμεν τὴν, ἢν ἀπωλέσαμεν, βυζαντινὴν μουσικὴν, ἀλλ' δτι θέλομεν νὰ βελτιώσωμεν καὶ ν' ἀναπτύξωμεν δι' ἐπιστημονικῶν κανόνων τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, δπερ δὲν ἡδυνήθημεν νὰ πράξωμεν δτε ἡ βάρβαρος τυραννία διεκώλυεν ἡμᾶς.

'Αλωθέντος, κρίμασιν οἰς οἰδεν ὁ Κύριος, τοῦ Βυζαντίου, ἐπόμενον δτι ἡ μουσικὴ τέχνη οὐ μόνον δὲν ἡδύνατο νὰ προβῇ

περαιτέρω, ἀλλ' ὠπισθιδρόμει μιγνυομένη ἀνεπαισθίτως τονισμασιν ἀλλοτρίων χαρακτήρων.

Τὴν ιστορίαν τῆς μουσικῆς ἡμῶν τὴν ἐπὶ τῶν τεσσάρων τῆς ἐπαράτου δουλείας αἰώνων νὰ διεξέλθωμεν οὐ τοῦ παρόντος ἀρκείσθω μόνον νὰ εἰπωμεν δτι ἡ τύχη καὶ ταύτης ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν ὑπῆρξε τοιαύτη, οἰον τὸ ναυάγιον τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Πάντα δ' ὅμως ἐνταῦθα παραλείποντες, ἔξετάσωμεν εἰς ποίαν τινὰ κατάστασιν παρελάβομεν τὴν ἡμετέραν μουσικήν.

'Η ἀγία Ἐκκλησία παραδίδωσιν ἡμῖν μουσικήν τινα μονότονον μὲν, οὐχὶ ὅμως ἐστερημένην ιδίων χαρισμάτων ἀπλῆν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀνευ ἐπαρχοῦς τινος αὐτῆς κανονισμοῦ. Τὴν μουσικὴν ταύτην δὲν πρέπει νὰ καταφρονήσωμεν, παραγνωρίζοντες τὰ ἔθνικὰ αὐτῆς γνωρίσματα, ἀδιαφοροῦντες τὸν ιερὸν, ἐν ὧ διεσώθη, τόπον καὶ φέγοντες αὐτὴν, ὡς δῆθιν ἀνελλήνικον καὶ ἐξ ἀσιανῆς μελοποιίας πηγάζουσαν. ἀλλ' ὀφελομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν αὐτὴν ὡς πατρῷον κληροδότημα καὶ ὡς θυγατέρα τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς, εἰ μὴ τὴν αὐτήν. Ταῦτα δὲ λέγομεν διότι ἐκ πολλῶν ἀποδεῖξεων βεβαιοῦται δτι ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ εἶδος τῆς ϕαλμῳδίας ἡτο μονωδικὸν, νῦν μὲν ἐνὸς, νῦν δὲ καὶ πολλῶν ἀμα συναδόντων ὅμοφθόγγως καὶ ὅμοτόνως, οἰον καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον. Οι λόγοι δι' ὃν ἐνταῦθα τοῦτο ἀποδείκνυμεν ἔστωσαν οἱ ἔξης, ἀ.) 'Η τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας εἰς ἡμᾶς παράδοσις, ἡτις ἔχει μεῖζον τῶν ἀλλων τὸ κῦρος καὶ τὴν αὐθεντίαν, διότι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ μουσικὴ εἴτε ἐπιστημονικῶς εἴτε πρακτικῶς ἐπρεπε μέχρι τινὸς νὰ διατηρηθῇ. Ποτὲ δὲν φθάνομεν νὰ πιστεύσωμεν δτι ἡ μουσικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀπώλετο ἀλλ' δτι ἐν τῷ μαχροχρονίῳ ναυαγίῳ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κατετραχυματίσθη, καὶ εἰς τὴν ιδέαν ταύτην ἵσως πολλοὺς ἔχομεν τοὺς ὅμοφρονας. β'.) 'Η τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀρχαία μουσικὴ. 'Εὰν ρίψωμεν μετὰ πάσης ἀμεροληψίας

καὶ ἀπαιτουμένης ἐρεύνης τὸ βλέμμα ἡμῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ εἰς-
έτι φαλλομένη παρὰ τῇ Ἰωματικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχαῖα μουσικῇ
Canto Gregoriano ἢ Fermo καλούμενη, οὐδομεν ἵδει τὴν ἀ-
πλοτητα, τὴν μονοτονίαν, τὸ ὄμορφοργγον, τὸ κατὰ τέχνην μέ-
τριον καὶ δῆμην, τέλος πάντων, τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀφέλειαν,
ὅτινά εἰσι τόσαι ἀποδεῖξαι διαβεβαιοῦσαι ὅποια τις ἡτο τὸ εἰ-
δος καὶ ἡ ἀρχαῖα ἡμῶν μουσικὴ, ἐξ ἡς τὸ σχέδιον ἔλαβον ὅ τε
Ἱερὸς Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος πρὸς
σύνταξιν τῆς μουσικῆς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. καὶ γ').) Ἡ
ἀτέλεια τῆς τέχνης. Ἐπὶ τοῦ μεταῖωνος ἡ μουσικὴ τέχνη δὲν
εὑρίσκετο, ὡς προείπομεν, εἰς δὲν βαθὺμον σήμερον τυγχάνει. "Ο-
θεν, μὴ ἔχοντων τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν, (δὲν ὄμιλοῦμεν περὶ
τῶν μελοποιῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος φοβούμενοι μὴ μυθολογήσω-
μεν), τὰς ἀπαιτουμένας εἰς τὴν μελοποιίαν γνώσεις καὶ δυνάμεις,
ἐπόμενον δτι ἡ ὑπ' αὐτῶν μουσουργία ἔπρεπε νὰ ἦναι δῆλως ἀρ-
χαῖκη καὶ ἐλλειπής γραμματικῶν κανόνων καὶ ἐπιστημονικῆς
συντάξεως· καθὼς τῷ ὄντι ἡ ἀρχαῖα ἐν γένει τοῦ μεταῖωνος μου-
σικὴ, ιερά τε καὶ κοσμική, πρὸς σύγχρισιν τῆς τῶν ἡμερῶν ἡμῶν
μουσικῆς παραβαλομένη, φαίνεται πολὺ διπλουστέρα καὶ ἀνεπ-
εξέργαστος.

Ἐκ τῶν ἀχρι τοῦδε λεχθέντων ἔξαγομεν δτι ἡ νῦν παρ' Ἐλ-
λησι φαλλομένη Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κατάγεται ἐκ τῶν ἀρ-
χαίων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων, φέρουσα πλεῖστα τῆς τοιαύ-
της καταγωγῆς γνωρίσματα, ὑπάρχει δὲ εἰς τοιοῦτον βαθὺμον
καὶ ἐντελείας καὶ ἀτελείας λόγω μὲν δτι ἡ μουσικὴ τέχνη δὲν
εἶχε τὴν σημερινὴν τελειότητα, λόγω δὲ δτι ἡ Ἐκκλησία πάν-
τοτε διώκει τὸ μέτριον τῆς τέχνης ὅπως ἡ φαλμωδία μὴ παρ-
εκκλίνῃ ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ καὶ σεμνοπρεποῦς ὕφους, καὶ τελευ-
ταῖον ἔνεκα τῶν περιπτειῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τῶν κωλυσασῶν
πᾶσαν περαιτέρω πρόδοδον· ἀλλ' ὅπωδήποτε ἐν πάσῃ τῇ ἀτε-
λείᾳ καὶ στασιμότητι αὐτῆς πάντοτε αἰδέσιμος καὶ σεβασμοῦ

αὕτα ὡς ἀρχαιότητά τινα καὶ σεβασμὸν διατηροῦσα. Ἀρχούμε-
νοι μὲν εἰς τὰ ὅληα ταῦτα ἐπὶ τοῦ πρώτου μέρους, μεταβούμεν
νῦν εἰς τὸ ἐπόμενον δεύτερον μέρος.

Β'. Τίνα τὰ αὕτα τὰ προκαλοῦντα τὸ ζῆτημα ὅτι ἡ Ἐκκλη-
σιαστικὴ μουσικὴ χρήζει σήμερον ἀναπτύξεως καὶ ἀρμονίαν.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴπομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσι-
κὴ ἵσως ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἡτον ἐπισημοτέρα καὶ ἀμιγῆς ἀλ-
λοτρίων τονισμάτων, τούτεστι καθαρώτερον διετήρει τὸν αὐτῆς
ἐλληνισμόν. Πολυαριθμούς ἔχομεν ἀποδεῖξεις ὅτι ἡ πολιτικὴ
σύγχυσις, ταλαιπωρία, καὶ ὑποδούλωσις ἐνδει τονος ἔθνους, φυ-
σικῷ τῷ λόγῳ, συνεπιφέρουσι καταστροφὴν καὶ ὑπισθοδρόμησιν εἰς
τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας αὐτοῦ. Ἡ μόνη γλῶσσα καὶ μου-
σικὴ, οὖσαι δύο ὅργανα ἀδιάλειπτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν,
καὶ τὰ μόνα, ἀτινα δύνανται νὰ διατηρῶνται καὶ ἀνευ ἐπιστη-
μονικῆς διδασκαλίας, καὶ γραμματικῶν κανόνων ἀλλὰ διὰ ζώ-
σης ἀλληλοιδιαδόχου πρακτικῆς διδασκαλίας, διατηροῦνται μὲν
ὑπωσδήποτε πάντοτε παρὰ τῷ λαῷ ἐν σιωδήποτε ναυαγίῳ κλυ-
δωνιζομένῳ, οὐχὶ ὅμως καὶ χωρὶς κίνδυνον τοῦ νὰ διαφθαρῶσι
διὰ τῆς ἐπιμιξίας ἀλλοτρίων λέξεων, ἴδιωμάτων, φράσεων, πα-
ροιμιῶν, τόνων, μελῶν, τονισμάτων καὶ εἰ τινῶν ἀλλων ἔξερχο-
μένων ἐκ τοῦ στόματος δεσπόζοντος καὶ συμβιοῦντος λαοῦ ἀλ-
λοφύλου καὶ ἀλλοδαποῦ. Πολλαὶ φαίνονται αἱ ἀποδεῖξεις καὶ ψη-
λαφητὰ τὰ μνημεῖα ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας
δὲν ἀπώλετο μὲν οὐδὲ ἔξηφανίσθη, δὲν διετηρήθη ὅμως ἀβλαβῆς
καὶ ἀνόθευτος ἐν τῇ γνησιότητι τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτῆς χαρακτῆ-
ρος. Ἐνθυμούμενός τις δτι ὁ ἐπὶ τῷ ὑποδεδουλωμένῳ Ἐλλη-
νικῷ ἐδάφει πνέων ποτὲ ἀήρ προσκρούων τὰς ἀκοὰς τῶν δούλων
Ἐλλήνων μετεφέρετο εἰς αὐτοὺς τὰ ἀσιανὰ μέλη, τὰ ἐπὶ δλο-
κλήρους αἰῶνας πολλαχόθεν καὶ ἐκ τῶν Μιναρέδων καὶ ἔχ-

στην έκφωνούμενα (α), εύθυνος θελει συλλάβει τὴν ιδέαν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ δὲν ήδύνατο νὰ μὴ προσβληθῇ ὑπὸ τῆς πάνταχού τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀκουομένης ἀσιανῆς μούσης. Μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μουσικαὶ θέσεις, φθοραὶ καὶ διάφορα μέλη εἶχον παρὰ τοῖς ἡμετέροις φάλταις δνομασίας τουρχικὰς, ἐπειδὴ Τούρχοι καὶ Ἑλληνες πολλάκις ἐδίδασκον ἀλλήλους τὴν ιδέαν ἔκαστος μουσικῆν. Οὐδεὶς ἵσως ὑπερέβη εἰς τὸ νὰ κλέπτῃ τὰ τουρχικὰ μέλη μετὰ μεγίστης δσης τῆς εὐκολίας τὸν ἐκ Πελοποννήσου Πέτρον τὸν κατὰ τὸ 1775 χρηματίσαντα Λαμπαδάριον τῆς Μ. Ἐκκλησίας, οὐτινος σώζεται εἰσέτι τὸ δνομα παρ' αὐτοῖς τοῖς Τούρχοις «χερσὶ Πέτρο» (κλέπτης Πέτρος). Συνεπέχ δὲ τῶν τοιούτων καὶ τὸ ὑφος τῆς νῦν Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ὑπολογίζεται ἔχον τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν ἀλώσιν τοῦ Βυζαντίου, ἀγνοούμενου τοῦ ἀρχαίου Βυζαντινοῦ.

«Τὸ δὲ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀξιότιμον καὶ σεμνοπρεπέστατον ὑφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἔχει τὴν ἐποχὴν μετὰ τὴν ἀλώσιν τῆς Κωνσταντινούπολεως. κ. τ. λ.» (Θεωρ. μουσικ. Κ. Φιλοξένους. σελ. 200.) Ἐκτὸς, τέλος πάντων, τῶν ιστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἔξακριβώσεων ἔτι μᾶλλον αὐξάνει ἡ κατὰ τῆς μουσικῆς τοιαύτη ιδέα καὶ διὰ τῆς ἐξῆς πρακτικῆς παρατηρήσεως. Ἀκούων τις τὸν «Ἑλληνα ἀφ' ἐνὸς καὶ τὸν Τούρχον ἀφ' ἑτέρου φάλλοντας ἔκαστον τὴν ιδέαν αὐτοῦ φαλμωδίαν ἀγνοεῖ τὶς τῶν δύο φάλλει γνησίαν αὐτοῦ μουσικῆν, διότι τοιαύτη σχέσις καὶ δμοιότης ὑπάρχει εἰς τὸ ὑφος τοῦ μέλους καὶ τὴν προφορὰν αὐτῶν, ὥστε ὁ ἀκροατὴς ἀναγκάζεται νὰ παραδέξηται δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι ὁ Ἀσιανὸς φάλλων ἐλληνίζει ἢ ὅτι ὁ Ἑλλην φάλλων ἀσιανίζει.

(α) «Ο μουσικώτατος ἄναξ Σουλτάν Μαχμούτ ἐπρόσταξε τὸν Χανεντὲ Γεωργάκην καὶ ἄλλους ὡστε τὸ φῆμα «Σοῦ καρσικὶ νταγτὰ» μακάριουτεῖν, ἥχος πλαχ. τοῦ ἀ. νὰ τὸ φάλλων πάντοτε τὰ ἐξημερώματα». Θεωρ. μουσικ. Κ. Φιλοξένους σελ. 138.

Ταῦτα λέγοντες, ὅμολογητέον, δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ψέξωμεν τὴν ἡμετέραν Κωνσταντινοπολιτικὴν μουσικὴν διότι, ὡς προεπομέν, καὶ ὡς Ἱερὰν σεβόμεθα, καὶ ὡς Ἑλληνικὴν ἀναγνωρίζομεν καὶ διὰ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς πόνῳ καὶ προθυμίᾳ ἐχρησάμεθα, ἀλλ' ὅπως ἀποδεῖξωμεν ὅτι ἡ μουσικὴ αὕτη, καίπερ διατηρηθεῖσα ἐν τῇ μητρὶ ἡμῶν ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καίπερ διασώσασα πλείστα γνωρίσματα τῆς Ἑλληνικότητος αὐτῆς, καίπερ μὴ ἀπολέσασα τὸ πρωτότυπον τῶν πρώτων αὐτῆς συστατῶν σχέδιον, συστατικὰ ὡν ἐνεκα πρέπει ἀναντιδρήτως νὰ δνομάζηται Ἑλληνικὴ, δὲν ἡδυνήθη δμως νὰ διαμείνῃ τούλαχιστον εἰς τὴν βυζαντινὴν τελειότητα εἰς ἣν ἐπὶ ἀλώσεως ἐτύγχανε, θολωθεῖσα ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς καὶ μακροχρονίου ἀσιανῆς θυελλῆς.

Τέ τὸ κωλύον ἀρα τοῦ νὰ καθάρωμεν σήμερον τὴν μουσικὴν ἡμῶν τῶν τοιούτων ἀλλοτρίων τονισμάτων, εἰ ὑπάρχουσι; Ποιος δ λόγος ὅτι πρέπει νὰ διατηρήσωμεν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν καθ' ὁ εἶδος παρελάβομεν αὐτὴν; καὶ ἀρά γε τοιαύτη, οὐα τὶς φάλλεται σήμερον, ἥθελεν εἰσθαι, εἰ μὴ κατεβάλλετο ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία; ἔστω δτι διετηρήθη ἀπαράλλακτος ἡ αὐτὴ βυζαντινὴ ἀνευ ἀναμίξεων ξένων τονισμάτων, καθώς περ ἐψάλλετο ποτε ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ ἀλλὰ τὶς οὔδε μέχρι τίνος ἥθελε προαχθῆ ἡ τεχνικὴ αὐτῆς τελειότης, ἐὰν μὴ ὑπεδουλοῦτο τὸ ἡμέτερον ἔθνος; Ἀλλ' ἔξετάσωμεν τὸ ζήτημα καὶ ὑπὸ ἀλλην ἐποψιν.

Τίς δ σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς; τὸ τερπνὸν τοῦ μέλους, δπερ ὑπὲρ πᾶν ἀλλο ἀρμόζει εἰς τὴν ἐκφρασιν τοῦ ἀπείρου· διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι τῆς μουσικῆς χρῶνται ως θαυμασίως ἐπενεργούση ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν ἀπαιτούμενον σκοπὸν αὐτῶν. Πρωτίστης οὖν ἀφορμῆς οὔτης τῆς εὐαρεστήσεως, ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ φάλληται μουσικὴ τοιούτου εἶδους ἐν οἴῳ τὸ ἀκροατήριον συγχνεῖται. Ἐὰν δὲ σκοπὸς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς εἰς τὴν

Ἐκκλησίαν ἦναι ὅπως ἐλχύῃ διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τὸν λαὸν πρὸς ἀκρόσιν, πρέπει νὰ ἥναι τοιαύτη, οὐα τὶς δύναται νὰ εὐαρεστῇ αὐτὸν. Τὰ ἱερὰ ἀσματα καὶ ὑμνῳδίαι τῆς Ἐκκλησίας, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται τὰ κράτιστα κεφάλαια τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἔχ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Γραφῆς, ἵνα γίνωνται τελεσφόρα καὶ οἶν τις προπαίδεια τῷ λαῷ εἰς τὰς δι' αὐτῶν ἀδομένας ἱστορικάς τε καὶ δογματικάς τῆς ἡμετέρας ἀγίας Ἐκκλησίας παραδόσεις, πρέπει νὰ φάλλωνται δι' εὐαρέστου μουσικῆς, διότι τοιοῦτον μέσον ἔκτος τοῦ ὅτι ἐλχύει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ φοιτῶσι συγνότερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ συμμαχεῖ εἰς τὸ νὰ ἐγκολάπτωνται ῥάσον εἰς τὰς μνήμας αὐτῶν τὰ θεῖα νοήματα, ὡς ἐν τοῖς ἔξης ἀποφαίνεται ὁ θεῖος Χρυσόστομος: «Ἴστε γοῦν ὅτι καὶ νῦν τὰ μὲν ἀλλα βιβλία οὐδὲ ἔνδρατος τοῖς πολλοῖς ἔστι γνώριμα, τὴν δὲ τῶν ψαλμῶν πραγματείαν ἐπὶ στόματος ἀπαντες φέρουσι καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς ὡδάς. Οὐτω δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων δείχνυται πόσον ἀπὸ τῆς μελωδίας τὸ κέρδος ἔστι. (Χρυσόστ. εἰς Ἡσαί. κεφ. ἑ.)

Καὶ ἐὰν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ ἐλεγε ταῦτα ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἵσως ἐν ταύτῃ ἥθελε συμμορφωθῆ τῇ περὶ τῆς μουσικῆς ἐφέσει τῶν νέων Ἐλλήνων, ἵνα μὴ ἐλαττωθῆ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ τὸ ἐκ τῆς μουσικῆς, ὡς φησι, προκύπτον κέρδος, ἀποδεικνυομένου ὅμως πρῶτον ὅτι οὐδεμία ζημία εἰς τὰ καλῶς καθεστῶτα ἔχ τούτου προήρχετο.

Ἐξαιτούμεθα λοιπὸν τὴν ἀδειαν ἵνα εὐσεβάστως ἐκφράσωμεν τὴν ταπεινὴν ἴδεαν ἡμῶν ὅτι δηλ. ἡ ἀρμοδία Ἀρχὴ τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀδιαλείπτως μεριμνῶσα περὶ τῆς λαμπρότητος καὶ εὐτρεπείας τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὸν καιρὸν περὶ πραγματοποίησεως ἔργου, διότε ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς διανοητικῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀναπτύξεως, ἀλλὰ νὰ προνοήσῃ ἐξετάζουσα τίνι τρόπῳ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἀρμοδίως τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συμφώνως τῇ

ἐφέσει τῶν νέων Ἐλλήνων, καθὰ διαφερόντων πρὸς τοὺς αὐτῶν προγενεστέρους. Καὶ τῷ ὅντι, ἐάν τις ἐνθυμηθῇ ὅποιοι οἱ πρὸς ἐνδές αἰῶνος Ἐλληνες καὶ ὅποιοι οἱ σημερινοὶ ὅποια ἡ πρὸς ἐνδές αἰῶνος Ἐλλάς καὶ ὅποια ἡ σημερινὴ τοὺς τότε μὲν Ἐλληνας θέλει συμπονέσει, τοὺς νῦν δὲ θέλει συγχαρῆ τὴν τότε Ἐλλάδα θέλει ἀηδιάσει, τὴν νῦν δὲ θέλει θαυμάσει διότι, σήμερον, μετὰ παρέλευσιν ἐκαποντατηρίδων μεστῶν σκότους, ἀμαθείας καὶ πικρίας παντοδαπῆς, βλέπει βασιλειον κατηρτισμένον, ἐνῷ ὅσημέραι οἱ Ἐλληνες φαίνονται νὰ ἀνθῶσι καὶ νὰ ἀκμάζωσι κατὰ τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἐφ' οἷς πάλαι ποτὲ οἱ προπάτορες αὐτῶν ἤκμασαν καὶ ἐκλείσθησαν. Ἀρά γε τοιοῦτοι ἥσαν καὶ οἱ πρὸς ἐνδές αἰῶνος Ἐλληνες; Τοιαύτη ἥτον ἐπὶ τῆς τουρκικῆς τυραννίας ἡ νέα Ἐλλάς; Ὁχι βέβαια. Ὑπαρχούσης λοιπὸν μιᾶς τοιαύτης ἀσυγκρίτου διαφορᾶς μεταξὺ ἐκείνων καὶ τούτων, πότερον ἐκείνους νὰ καλέσωμεν Ἐλληνας ἡ τοὺς νῦν; ἐκείνον τὸν τότε ἀμορφὸν καὶ ἐγκαταλειμμένον τόπον νὰ δομάσωμεν Ἐλλάδα ἡ τὸν νῦν ὥραῖον καὶ ποικιλοστόλιστον; Ἀναντιρρήτως ἀμφοτέρους, διότι ἐκείνοι καὶ οὗτοι Ἐλληνες εἰσίν. Ἀλλ' οὔτε ἐκείνοι μεμπτέοι ὅτι τότε εύρισκοντο εἰς τοιαύτην ἀθλίαν καὶ βάρβαρον κατάστασιν, ὡς τούτου προερχομένου ἐκ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος, οὔτε οἱ νέοι καὶ ἐλεύθεροι Ἐλληνες κατηγορητέοι ὅτι, προσπαθοῦντες νὰ καθάρωσι τὴν ἔθνικότητα αὐτῶν ἐν τῷ πυρὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀληθίους ἀνθρωπισμοῦ, προβαίνουσιν ὅσημέραι διανύοντες ἐκ νέου τὸ ἔνδοξον καὶ μέγα αὐτῶν στάδιον συμφώνως τῇ ἐποχῇ τοῦ αἰῶνος.

Τὸ Ἐλληνικὸν ἔθνος ἵνα ἀναγνωρισθῇ πάλιν ὡς μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας, διφελει νὰ φέρῃ ψηλαφητὰ ἔθνικῆς πρόσδου καὶ ἀναπτύξεως δείγματα, οὐα φέρουσιν ἀπαντα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη. Οὐδεὶς ὁ φόβος μὴ ἀπολέσωμεν τὸν ἔθνισμὸν, τὸν ὅντα ἔξιον μνήμης καὶ περιθάλψεως, ἡ μὴ παραβῶμεν τὰ

Οεῖα τῆς ἀγίας καὶ ὄρθοδόξου ἡμῶν πίστεως δόγματα φάλλοντες μελῳδικῶς η ἀρμονικῶς. Οὐδεὶς τῶν Ἱερῶν κανόνων ἀφορᾷ εἰς τὰ συστατικὰ τῆς μουσικῆς τέχνης. Εἴτε μελῳδία, εἴτε ἀρμονία, εἴτε πα βου γα δί, εἴτε do re mi fa, ἀδιάφορον. "Οσοι κανόνες περὶ τῆς φαλμῳδίας διαλαμβάνουσιν, ἀπαντες ὅρίζουσι περὶ τοῦ τῆς φαλμῳδίας ἥθους καὶ τοῦ εὐσχήμου τῆς ἀπαγγελίας αὐτῆς τρόπου· τὸ μὲν, δπως διὰ τοῦ ἀρμοδίου ἥθους καθιστᾶται ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας κατανυκτική, σοβαρὰ, ἀξιορεπτής καὶ ὀπωσοῦν δλως διάφορος τῆς ἐν ταῖς κοσμικαῖς καὶ θεατρικαῖς διασκεδάσεσι τοῦ λαοῦ ἐν χρήσει οὕτις· τὸ δὲ, δπως ὁ εὐσχήμος τῶν φαλτῶν τρόπος καὶ ἡ πραεῖα τῆς φαλμῳδίας ἀπαγγελία φέρῃ τοῖς ἀδομένοις τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμόν (α). Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δύνανται νὰ φυλαχθῶσιν εἴτε ἡ μουσικὴ φάλλεται μελῳδικῶς εἴτε ἀρμονικῶς, διότι τὸ σεμνὸν καὶ σύμμετρον τῆς μουσικῆς ἔχαρτάται ἐκ τῆς μουσικῆς συνθέσεως. Ἡ φαλμῳδία δύναται νὰ καταστῇ κατανυκτική καὶ δλως ἥθους ἡσυχαστικοῦ, φαλλομένη μᾶλιστα καθ' δλους τοὺς τεχνικοὺς κανόνας τῆς ἀρμονικῆς συντάξεως, ἀρχεῖ ἡ μουσικὴ σύνθεσις νὰ ἔναι τοιαύτη τις πεπλασμένη ὑπὸ τοῦ μελοποιοῦ. Ἀλλως τὸ νὰ νομίζωμεν ὅτι διὰ τοῦ ἀτελοῦς τῆς τέχνης, η διὰ τῆς μονοτονίας, η διὰ τῶν ἔνηρῶν ἴσοκρατημάτων, η διὰ τῆς ῥινοπροφέρου τῶν φαλτῶν προφορᾶς καθίσταμεν τὴν τῆς Ἐκκλησίας μουσικὴν σεβαστοτέρα, τοῦτο εἶναι μᾶλλον μία τις προληπτικὴς ἀνωφελής καὶ τῆς ἀμαθείας καταφύγιον.

"Ελθωμεν νῦν εἰς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος.

(α) "Ορα τὸν οέ. καν. τῆς στ'. Οιχ. Συνόδου" καὶ ιέ. τῆς ἐν Λαοδίκειᾳ καὶ πολλαχοῦ ἄλλοθι.

Γ'. Τίς ὁ κατάλληλος τρόπος δι' οὗ ἡ μουσικὴ, λαμβάνουσα ἐν ἐφαρμογῇ τὴν ἀρμονίαν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς καὶ Ἐλληνικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ούσα μελῳδική, πρέπει νὰ ἔναι καὶ ἀρμονική, τὸ μὲν, διότι εἰς οὐδὲν τῶν δεδογμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ προσκρούει, τὸ δὲ, διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἔφεσις πλείστου μέρους τῶν νέων Ἐλλήνων, καὶ τὸ κυριώτερον διότι τοιαύτη δίδοται ἡ μουσικὴ ὑπὸ τῆς φύσεως. Ἀλλὰ τὴν εὐχὴν ταύτην ὑποστηρίζοντες, δφειλομεν τυφλοῖς δύμασι νὰ παραδεχθῶμεν; "Οχι βέβαια. "Απασα ἡ προσοχὴ τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς πρέπει νὰ ἐπιστῇ εἰς τὸ ἔχετάσαι καὶ ἔχαριβῶσαι τίνι τρόπῳ δύναται τοῦτο νὰ πραγματωθῇ, κωλυομένης πάσης παρεισαγωγῆς τονισμάτων θεατρικῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ. "Οφειλει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ νὰ προβλέψῃ ἔκεινο, δπερ μετά τινα ἔτη θέλει συμβῇ, καὶ δπερ ἡμεῖς, ως τῇ μουσικῇ προσανέχοντες, δυνάμεθα ἀρχούντως νὰ προΐδωμεν. "Οσον ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐλέγομεν ὅτι πολὺ ἀναγκαῖα ἡ ἀρμονία ἐν τῇ φαλμῳδίᾳ καθίσταται, τοσούτον ἐνταῦθα λέγομεν ὅτι προηγουμένως ἀπαιτεῖται σκέψις τίνι τρόπῳ δεῖ τοῦτο γενέσθαι.

"Οθεν πρῶτον ἔχεταστέον εἰ ἡ ζητουμένη μουσικὴ ὑλὴ ὑπάρχει ἥδη ἐτοίμη, διότι τότε οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται εἰμὴ ἀνάχρισις ἐπ' αὐτῆς εἴτα δὲ ἡ ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐφαρμογή. Δυστυχῶς δύμας τοιαύτη μουσικὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπάρχει. Τοιούτου εἶδους μουσικὴν ἐπεξεργασίαν δὲν ἔχομεν ἄλλην εἰμὴ τὴν τῶν μουσικῶν X. N. Χαβιαρᾶ, καὶ Ραχάντουργερ, τὴν φαλλομένην σήμερον σχεδὸν ἐν πάσαις ταῖς ἐν Εὐρώπῃ Ἐκκλησίαις τῶν Ἐλληνικῶν Κοινοτήτων. Ωσαύτως ὑπάρχει καὶ ἔτερα τοῦ ποτὲ

Ιεροδ. Ανθίμου Νικολαΐδου, καὶ Πράξιερ. (α). Πρὸς τούποις εὐρίσκονται καὶ τινὰ διάφορα φύσματα ὑπὸ διαφόρων μουσικοδιδασκάλων Ἑλλήνων τε καὶ Εὐρωπαίων ἐν τισὶ πόλεσι τετονισμένα, ὡν ἐπισημοτέρα θεωρεῖται ἡ τοῦ Ι. Χαβιαρᾶ. 'Αλλ' ἡ μουσικὴ αὐτῆς δύναται νότικαταστήσῃ τέλεον τὴν συνήθη μονότονον Κωνσταντινουπολιτικὴν, δι' ἡς ἀνέκαθεν φάλλονται ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ, αἱ ὑπὸ τῶν ιερῶν κανόνων ὡρισμέναι τοσαῦται ὑμνῳδίαι; Πασίγνωστον δτὶ τὰ εἰδη τῆς Ἑλληνικῆς φαλμῳδίας εἶναι τὰ ἔξης, Κεκραγάρια, Δοξαστικὰ, Στιχηρά, Τροπάρια, Ἀπολυτίκια, Ἀναστάσιμα, Καθίσματα, Ὑπακοαί, Ἀντίφωνα, Πολυέλεοι, Πασαπνοάρια, Κανόνες, Ὡδαί, Ειρμοί, Καταβασίαι, Κοντάκια, Μεγαλυνάρια, Εξαποστηλάρια, Προσόμοια, Ἰδιόμελα, Ἐωθινά, Δοξολογίαι, Τυπικὰ, Μακαρισμοί, Εἰσοδικὰ, Τρισάγια, Ἀλληλουάρια, Χερουβικὰ, Κοινωνικὰ καὶ ἔτερα. Καὶ ἀρά γέ αἱ ὕμνῳδίαι αὗται ὑπάρχουσι τετονισμέναι ἐν τῇ μουσικῇ τοῦ Χαβιαρᾶ; 'Οχι βέβαια. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες ἀναγκάζονται νὰ ἔχωσι πάντοτε φάλτας εἰδήμουνας τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἵνα ἀναπληρῶσι τὰς ἐλλείψεις τῆς τετραφωνού φαλμῳδίας. Ταῦτα περὶ τῆς νῦν ἐτοίμης μουσικῆς λέγομεν, οὐχ ὅπως ἐπικρίνωμεν αὐτὴν (δπερ ἄλλως ἐρωτώμενοι ἡδυνάμεθά πως νὰ γνωμοδοτήσωμεν), ἀλλ' ἀποδείξωμεν δτὶ

(α) 'Γάρχει καὶ ἡ κατὰ πρακτικὴν ἀρμονίαν φύλλομένη ἐν τισὶ τῶν Ιονίων Νήσων Ἑκκλησιαστικὴ μουσικὴ, παρ' αὐταῖς μὲν καλουμένη κοινῶς «ΚΡΗΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ»· ὅπ' ἄλλων δὲ 'Επτανησιακή. 'Η μουσικὴ αὕτη, καὶ περ ἐλλιπής ὑπὸ τὴν ἔποφιν τῆς καθ' ἀρμονίαν θεωρίας ἔξεταξομένη, οὐγ. ἡττον ὅμως, πλήρης πρὸς τὸ πρακτικὸν μέρος οὗσα, δύναται τὰ μέγιστα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μουσικὴ ὅλη εἰς τὴν διωκομένην σήμερον κατασκευὴν καθ' ἀρμονίαν τῆς μονοτόνου Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς. 'Ορχ. ἐν τῷ ἐν Παρισίοις ὑπὸ Μ. Π. Βρετοῦ ἐκδιδομένῳ 'Εθνικῷ 'Ημερολογίῳ τοῦ ἔτους 1868. σελ. 325. πρχρματελαν περὶ τῆς τῶν Ιονίων Νήσιον Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς. 'Ὕπὸ Π. Γριτσάνη.

αὕτη, ἡ τοῦ Χαβιαρᾶ δηλ. εἶναι ἀνεπαρχῆς ὡς πρὸς τὴν ἐντολὴν, ἡν διεῖλει καὶ ἐν ταῖς ἐν Ἑλλάδι Ἑκκλησίαις νὰ εκπληγροῖ.

'Αλλ' οἱ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀρμονικῆς μουσικῆς ἐκ παντὸς τρόπου ἀπαιτοῦντες, δυνατὸν νὰ παρατηρήσωσιν ὅτι ἵνα ἐλπίζῃ τις πλῆρες ἐπεξειργασμένον καὶ ἀρμονίαν μουσικὸν σύστημα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἑκκλησίᾳ πρέπει νὰ ἴσῃ ἀρχὴν τινὰ τεθειμένην, ἡτις νὰ καθιστῇ εἰς ἔκαστον δῆλον ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὁρμώμενοι δυνάμεθα κατὰ μικρὸν νὰ προγωρῶμεν ἐπὶ τὰ βελτίω. 'Αλλ' ἐν ὅσῳ οὐδεμίᾳ ἀρχὴ τοιαύτη τίθεται, πῶς δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ ἔργου ἀπαιτουμένην τελειοποίησιν ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ; Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐν μέρει συμβονοῦμεν. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι τοιαύτη δοκιμὴ ἐπ' Ἑκκλησίας θέλει προξενήσει κακὸν μᾶλλον ἡ καλὸν, διότι ἀλλο πλοῦτος καὶ ἀλλο ἐπάρχεια. Δέν ἀρνούμεθα ὅτι διὰ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ καιροῦ ἡ ζητουμένη μουσικὴ δύναται βελτιωθῆναι καὶ πλουτισθῆναι, ἀλλ' ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητοῦμεν αὐτὴν οὐγὶ ἀφθονὸν ἀλλ' ἐπαρκῆ, ἀλλως εἰς τινας ιεροτελεστίας ἀναγκαζόμεθα νὰ προσφεύγωμεν εἰς τὴν βοήθειαν ἐτεροειδοῦς μουσικῆς, μὴ ὑπαρχούσης τῆς ἀρμονικῆς ἐπαρκοῦς. Τοιοῦτόν τι κακὸν ἀπεδίχθη ἐκ τοῦ ναυαγίου, δπερ ὑπέστη ἡ ἀωρος εἰσαγωγὴ τῆς κατὰ τετραφωνίαν φαλμῳδίας δύο ἡ τριῶν μελυδρίων ἐν τῇ Μητρόπολει τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῇ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα τοῦ ἥδη παρελθόντος ἔτους 1869. ἡτις οὐκ ἔλαβε τὴν ἀρμόζουσαν ὑποδοχὴν παρά τισιν ἐν Ἀθήναις, σμφαξ γὰρ ἦν.

'Η ἀγία καὶ ιερὰ Σύνοδος τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὑπὸ ἀξιοπίστου φίλου ἐξ Ἀθηνῶν ἐπληροφορήθημεν, ἐνδοῦσα εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς μουσικῆς ἔφεσιν πλείστων Ἑλλήνων, συνέστησεν ἐπιτροπήν τινα, συγκειμένην ἐκ τριῶν ἐπιστημόνων ἀνδρῶν τὰ μάλα πεπιδευμένων καὶ λίαν εἰδημόνων περὶ τὰ Ἑκκλησιαστικὰ κ. κ. Ρομπότη καὶ Κουμανούδη καθηγητῶν ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ κ. Σ. Οἰκονόμου 'Ιατροῦ.

ὅπως γίνεται ἐπιτροπὴ αὐτῇ, ἔξετάσασα τὸ περὶ μουσικῆς ζῆτημα, γνωμοδοτήσῃ τί ποιητέον.

“Οὐεν ἡ ῥήθεῖσα ἐπιτροπὴ συσκεψθεῖσα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, καίπερ μὴ δυνηθεῖσα δλομελῶς ἐπὶ τούτου νὰ συμφωνήσῃ, παρατηθέντος τοῦ ἑνὸς μέλους, ἔξεθηκε τὴν περὶ τοῦ ζητήματος αὐτῆς ἰδέαν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἥτις, προφυλαττομένης τῆς ἀληθείας, κατὰ τὸ πνεῦμα τυγχάνει τοιάδε τις. « Ή κατὰ τετράφωνον ἀρμονίαν ψαλμῳδία, εἰ μὴ οὐσιωδῶς, τούλαχιστον φαινομενικῶς θεωρουμένη ὡς τις καίνοτομία ἐπὶ τῶν καθεστώτων, δὲν πρέπει ἀνευ τῶν ἀπαιτουμένων προφυλάξεων καὶ ἔγγυσεων νὰ ἐπιτραπῇ. » Οὐεν δέον νὰ συστηθῇ ἐπιτροπὴ τις κατάλληλος καὶ ἐξ εἰδημόνων τῆς τε Ἱερᾶς καὶ κοσμικῆς μουσικῆς ἀνδρῶν, δπως, ἔξετάσασα πρῶτον τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, παρατηρήσῃ ἐὰν δύνηται νὰ ἐπιτεθῇ ἡ ἀρμονία ἀνευ προσβολῆς τῆς ὑπαρχούσης μελῳδίας. κ. τ. λ. ». Καίτοι τοιαύτη ἀπάντησις τῶν λογίων ἀνδρῶν ἐλλογωτάτη φαίνεται καὶ σπουδαία, οὐχ ἥττον δύμως φέρει δισταγμόν τινα εἰς τὴν δι' ἀρμονίας ψαλμῳδίαν, καὶ πως ἀφηρημένην τὴν περὶ τοῦ ζητήματος γνωμοδότησιν, ἥτις ἀλλως ὥφειλε καθαρῶς νὰ λέγῃ ναι ἡ οὐχὶ, διὰ τοῦτον ἡ ἔχεινον τὸν λόγον. Συνεπέᾳ δὲ τῆς γνωμοδοτήσεως ταύτης, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀνέβαλε τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν ἐν καιρῷ ἵσως ἀρμοδιωτέρῳ. 'Αλλ' ἡμεῖς, ἐπαναλαμβάνοντες καὶ ἐνταῦθα ὅσα προγρουμένως εἴπομεν, οὐδὲν ἐννοῦμεν ν' ἀποχρίνωμεν ἔχθεσιν ἀνδρῶν, ἐφ' οἷς τὸ ἔθνος σεμνύνεται, ἀλλ', εἰ δυνατὸν, σαφέστερον ἐνταῦθα νὰ ἔχθωμεν δτι εἶναι μὲν ἀληθὲς δτι ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἥτον ἀνέκαθεν μελῳδίκη μόνον καὶ ἀπλουστέρα τῆς κοσμικῆς τὸ αἰτιον δύμως τούτου δὲν πρέπει ν' ἀποδῷμεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἰδέαν δτι ἡ Ἐκκλησία ἔπραξε τοῦτο δπως ἡ μουσικὴ αὐτῆς φέρη τοῖς χριστιανοῖς διὰ τῆς ἀτελείας, ὡς πρὸς τὸ μέρος, ἐννοοῦμεν, τῆς ἀρμονίας καὶ ἀλλων τῆς τέγνης συστατικῶν, τὸν ἀπαιτούμενον

σεβασμὸν, ἀλλ' ἀποδοτέον εἰς τὴν ἀνικανότητα καὶ ἀτέλειαν τῆς μουσικῆς τέχνης, μὴ ἐχόντης ἐξ ἀργῆς τὴν, οἶνα σήμερον, ἀνάπτυξιν ἔχει, εἴτα δὲ, καὶ εἰς τὰς πολυειδεῖς συμφορὰς τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τὰς παρεμποδισάσας πᾶσαν βελτίωσιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν, ἥν ἡ μουσικὴ τέχνη ἐπὶ τῆς ἔθνικῆς ὑποδουλώσεως ἀλλοιί ἐλαβε. Τρέφομεν βεβαίαν τὴν ἰδέαν δτι, εἰ μὴ ἥθελεν ὑποδουλωθῆ τὸ ἡμέτερον ἔθνος, ἥ ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ μουσικὴ δὲν ἥθελεν εἴθι σήμερον οἴα τοῦ νῦν Πατριαρχείου, διότι ἡ μουσικὴ, ἐντὸς πάντοτε τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας, ἥθελε συμμετάσχει τῆς προσόδου, ἥν ἡ μουσικὴ τέχνη ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι παρὰ τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει ἥθελον λάβει.

Καὶ αὐτῇ ἡ ἰδέα ἔτι βεβαιοτέρα καὶ ἡμῖν καθίσταται, καὶ ἀλλοις ἵσως παραδεκτή, ὅταν ῥίψωμεν τὸ δόμα τῶν ἡμῶν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἑτέρου ὁμοδόξου ἡμῖν ἔθνους, μὴ ποτε ὑποδουλωθέντος ἀλλὰ μᾶλλον προαγθέντος, οἴου τοῦ Πρωτοκοῦ. Τὴν ψαλμῳδίαν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἀναφέροντες, ἐγέρεται ἡμῖν ἡ ἰδέα λαλῆσαι δλίγα, ὡς ἐν παρόδῳ, περὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης. « Οὐεν παραχρῆμα ἴππαμεθα διὰ τῆς φαντασίας εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ δεκάτου ἀιῶνος, καὶ διὰ τοῦ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τοῦ ἀνακτος ἀγίου Βλαδιμήρου εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινούπολει ἀγίαν Σοφίαν ἵνα ἰδωσι τί ἔστιν ἡ τῶν χριστιανῶν Ἐλλήνων Θρησκεία, καὶ ποιος δ τρόπος τῶν Ἱεροτελεστιῶν αὐτῆς, ἐπανακάμψαντες εἰς τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Πρωσίας τὸ Κίεβον, εἴπον. » Αναξ, οὐδεμίαν Θρησκείαν κρίνομεν ὀρθοτέραν τῆς τῶν Ορθοδόξων Ἐλλήνων Θρησκείας, τῆς δλως ἀποστολικῆς καὶ ἀγίας. Παρεστῶτες ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας, κατεπλάγημεν ὀρῶντες τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν τάξιν τῆς αὐτόθι τελουμένης θείας λατρείας. Τὰ πάντα αὐτόθι μεγαλοπρεπῆ καὶ θεῖα, καθιστάντα τὴν ἐπὶ γῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ὄντως πόλιν τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Καὶ ἰδοὺ δ βασιλεὺς τοιαῦτα ἀκούσας, καὶ παρὰ τοῦ Παναγίου Πνεύματος φωτισθεὶς, παρεδέξατο τότε, καὶ ὡς ἐπικρατοῦσαν τοῦ

Πώστικοῦ ἔνους Θρησκείαν καὶ ἀκριβῆ τύπον ἐν τῷ Κράτει τούτῳ καθιέρωσεν, τὴν τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων Θρησκείαν, ἣν πρὸ διλγῶν ἐτῶν συνίστη αὐτῷ ἡ αὐτοῦ προμήτωρ ἡγία Ὁλγα.

Ταύτην τὴν διαδόξεν Πώστικην Ἐκκλησίαν ἔξετάζοντες, εὐρίσκομεν αὐτὴν διατηροῦσαν μέχρι σήμερον ἀπαραλλάκτως καὶ ἀπαρεκκλίτως δσα τότε παρὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐλαβεν. Εἰσερχόμενοι δὲ ἐν αὐτῇ βλέπομεν ἀπασαν τὴν τυπικὴν διάταξιν σύμφωνον τῇ ἡμετέρᾳ· βλέπομεν τὰς ἱεροτελεστίας καὶ ὅλους τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τελουμένας· ἀκούομεν τῇ ἴδιᾳ αὐτῆς διαλέκτῳ ἀδόμενα τὰ ἱερὰ ἄσματα τοῦ Δαμασκηνοῦ, Κοσμᾶ, Θ. Ὑμνογράφου, Ἀνδρέου Κρήτης καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἡμετέρας, Ἐκκλησίας Μελωδῶν. Ἀλλὰ τὸ μόνον, καὶ ὁ φαίνεται διαφέρουσα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, εἶναι τὸ εἶδος τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ὅπερ σήμερον εἶναι ὅλως διάφορον, μεγαλοπρεπέστερον καὶ ἐπιστημονικώτερον τοῦ μουσικοῦ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἰδους, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ὅποιου, καὶ ἡμᾶς, ἡ ἔθνικὴ πρόσοδος Λύτῃ ὑπηρέευσεν. Ἀλλο λοιπὸν εἶδος μουσικῆς ἡ Μητρόπολις τῆς Πώστικης Ἐκκλησίας σήμερον καθιεροῖ διὰ τὴν αὐτῆς ψαλμωδίαν, καὶ ἀλλο εἶδος τὸ ἐν τῷ Φαναρίῳ Πατριαρχεῖον. Τίς ἀρα δύναται ἐν τοιαύτῃ παρατηρήσει καὶ ψηλαφητῇ ἀποδεῖξει νὰ μὴ ὑποθῇ ὅτι ὁ μεγαλοπρεπῆς καὶ ἐπιστημονικὸς τῆς νῦν ἐν Πετρουπόλει Μητροπολεως τῆς Πώστικης Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μουσικὸς Χορὸς ἦθελεν εῖσθαι σήμερον ὁ αὐτὸς, εἰ μὴ ἀνώτερος, καὶ ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροπολει τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τῇ ἡγίᾳ, λέγομεν, Σοφίᾳ, εἰ μὴ ἡτο σήμερον, κρίμασιν οἰς Κύριος ἐπίσταται, Τζαμὶ Τουρκικόν;

Τὸ νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχεῖον πρὸ μικροῦ ἀνενεγκόντες, ἐκράσωμεν, κατὰ καθῆκον, ἐνταῦθα τὸν σεβασμὸν ἡμῶν καὶ εὐγνωμοσύνην εἰς ταύτην τὴν κοινὴν μητέρα τῶν Ὀρθοδόξων Μεγάλην Ἐκκλησίαν. ἡτις ἐν τε τοῖς προγενεστέροις

τῆς ἀμαθείας καὶ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων οὐλίφεων γράντων καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐκ παντὸς τρόπου προσεπάθησεν ὅπως ἡ μουσικὴ συνφδὰ ἐκάστη ἐπογῆ ἔχῃ τὴν ἔντεχνον ἀνάπτυξιν καὶ καλλονὴν, ἵνα αὕτη μὲν, ὡς αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον, διατηρῆται. ἔξωθῶνται δὲ ἐκ τῶν ἱερῶν περιβόλων τὰ ὅλως ἀλλότρια μελουργήματα. ἀτινα ἄλλως ἡδύναντο παρεισαγθῆναι. Προκειμένου περὶ βελτιώσεως τῆς μουσικῆς, ἡ ρήθεισα Μ. Ἐκκλησία δὲν ἐδίστασε καὶ τὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς διδασκαλίαν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ σχολῇ νὰ παραδεχθῆποτε, καίτοι οὐκ ἐτελεσθόρησεν(α).

Εἰς τὸν παραβλέποντα ὅμως τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις ὡς δῆθεν εἰκαστικὰς καὶ φαντασιώδεις φρονοῦντα μὲν ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρμόζει ψαλμωδία ἀποκλειστικῶς μελωδική, λέγομεν ὅτι τοιαύτη μουσικὴ φυσικῶς δὲν ὑπάρχει· φέροντα δὲ ὡς παράδειγμα τὴν νῦν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τὴν ἀνευ ἀρμονίας τυγχάνουσαν, ἀπαντῶμεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἐλλειμμα τῆς τέχνης, διότι μελωδία καὶ ἀρμονία συνιστᾶσι τὸ ὅλον, τὴν μουσικὴν δηλ.

Ἄλλ' ὅσφ τὴν ὑπέρ τῆς ἀρμονίας δόξαν ἡμῶν ἐκράζομεν. τοσούτῳ λέγομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἔχῃ ἴδιους ἡθίους μουσικὴν, ἡτις, ἱερὰ καλουμένη, *musique sacrée*, πρέπει νὰ μελοποιῆται πάντοτε ὅλως διάφορος τῶν θεατρικῶν μελῶν.

Τοιαύτη μουσικὴ σήμερον δὲν ὑπάρχει πλήρης, καὶ τὴν ἐλλειψιν ταύτην οὐδεὶς ἄλλος δύναται ἀναπληρώσαι εἰμὴ οἱ κατάλληλοι τῆς Ἐκκλησίας μελοποιοί.

Οἱ μελοποιοί, εἰς οὓς ἡδύνατο τοιαύτη μουσικὴ ἐπεξεργασία νὰ ἐμπιστευθῇ, δφείλουσι νὰ ἦναι γνήσιοι ἔθνισμῷ καὶ Θρησκεύματι "Ἐλληνες, καλῶς περὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ γεγυμνασμένοι, κάτοχοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ καλῶς ἐννοοῦντες τοὺς ἱεροὺς τῆς Ἐκκλησίας "Ὑμνους.

(α) Συνέβη τοῦτο περὶ τὸ 1790, ἐπὶ Γρηγορίου Πατριάρχου. "Ορχ Θεωρ. μέγα τῆς Μουσ. Χρυσάνθου. Μ. Β. σελ. LII. Καὶ Κρηπίδα τῆς Μουσ. Α. Φωκείως. Μ. Β. σελ. 4^η.

Οθεν οι ἐφιέμενοι τῆς μουσικῆς καὶ ἀγχιπῶντες τὴν ἐπιστροφικὴν φαλμωδίαν ὀφελούσι νὰ συμπράξωσι προηγουμένως εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀρμοδίων μουσοποιῶν.

Ἐνθυμηθήτω ἔκαστος ὅτι, ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχῃ σήμερον τὴν νῦν Κωνσταντινουπολιτικὴν μουσικὴν ἐντεχνοτέραν τοῦ κατὰ τὴν Ἀθωνίδα παράδοσιν συνεπτυγμένου καὶ δυσνοήτου ἀρχαίου μουσικοῦ συστήματος τοῦ "Ανανες νεανὲς νανὰ ἄγια, τοῦτο ἐπετεύχθη διότι ὁ εἰς τῶν τριῶν ἐφευρετῶν τῆς νέας μεθόδου, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐγίνωσκε συνάμα καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν, οἷος ὁ Χρύσανθος Ἀρχιερεὺς Προύσης. "Ἄρα ἐὰν ἡ μουσικὴ τοῦ νῦν Πατρού γα δὶ φαίνηται σήμερον κανονικὴ πως, τοῦτο συνέβη διότι ὁ εἰς τῶν τριῶν ἐξηγγυτῶν ἐγίνωσκε συνάμα καὶ τὴν μουσικὴν τοῦ Do re mi fa.

Ἐνθυμηθήτω ἔκαστος ὅτι, ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχῃ σήμερον μουσικὴν τινὰ τετράχωνον ἀρμονικὴν, οἷαν τὴν εἰς τὰς ἐν Εὐρώπῃ Ἐκκλησίας φαλλομένην, τοῦτο ἐπετεύχθη διότι ὁ εἰς τῶν δύο συντακτῶν αὐτῆς ἥτοι ὁ Ἰ. Χ. Ν. Χαβιαράς ἐγίνωσκε ἐν γένει τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐν μέρει τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικήν. Αὐτὰ τὰ ἔργα ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης δειχνύουσιν ὅτι εἰς καταλλήλους καὶ ἴδιαιτέρους τῆς Ἐκκλησίας μουσικούς, ἔχοντας τὰς ἀπαιτουμένας γνώσεις, δύναται ν' ἀνατεθῇ τοιαύτη τις ἐπεξεργασία. Διότι οἱ τοιοῦτοι μουσικοὶ δύνανται νὰ σκεψθῶσι τίνι τρόπῳ ὀφελούσι νὰ περιβάλωσι τὴν μουσικὴν τῆς Ἐκκλησίας τῇ ἀπαιτουμένῃ ἀρμονίᾳ μετὰ μεγάλης τῆς προφυλάξεως δπως μὴ καλύψωσι τὸ πρόσωπον αὐτῆς καὶ καταστῇ αὕτη ἀγνώριστος πλέον εἰς τοὺς Ἑλληνας. Οἱ τοιοῦτοι μουσικοὶ γινώσκουσι νὰ προφυλαχθῶσιν ἐξ ἐκείνων τῶν ἐντέχγων ἀρμονιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ προσβάλωσι τὴν ἀκοήν τῶν μὴ εἰδισμένων εἰσέτι Ἑλλήνων. Παραχλείπομεν ἐνταῦθα εἰς ὅποσους κινδύνους θέλει περιπλεύθῃ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ὅταν τύχῃ εἰς γείρας μουσικοδιδασκαλῶν ἐξωτερικῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, παι-

ανιστῶν δργάνων, οἵτινες, μὴ δύντες μεμυημένοι περὶ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς οὐδὲν λογίζονται τὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγωγὴν τονισμάτων ἥθους δλως ἐξωτερικοῦ καὶ ἀναρμόδοτου.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ὑπὲρ ἡμῶν λεχθέντων ἐξάγεται ὅτι τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας ζήτημα, στρεφόμενον κυρίως καὶ οὐσιωδῶς περὶ τὴν ἰδέαν ἐὰν ἡ τῆς θείας λατρείας φαλμωδία δύνηται νὰ ἐκτελῆται ἀδιαφόρως καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις νῦν μὲν μελωδικῶν νῦν δὲ ἀρμονικῶν, λίαν εὐχερῶς καὶ κατὰ θρησκευτικήν τε καὶ ἔθνικήν φιλοτιμίαν δύναται νὰ λάβῃ τὴν αὐτοῦ λύσιν, διευθυνθὲν ἐλλόγως διὰ τῆς εὐθείας καὶ σικελας δόδου πρὸς τὸ στάδιον τῆς συζητήσεως.

Παραχαλοῦμεν λοιπὸν θερμῶς τοὺς λογίους ὁμογενεῖς, τοὺς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαπραγματευσομένους καὶ γνωματεύσοντας νὰ μὴ συγχύσωσιν, ὡς τινες ἥδη ἐπράξαν, τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ ζητήματος μετ' ἄλλων ἰδεῶν ἀνηρουσῶν εἰς δευτέρας καὶ ἴδιαιτέρας σκέψεις. Λίαν λυπηρὸν καθίσταται νὰ βλέπῃ τις καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ ἱκανότητι διακρινομένους δμογενεῖς νὰ ἔξολισθαίνουσι παρακρίνοντες ἐπὶ ζητήματος, δπερ παρ' αὐτῶν τούτων μᾶλλον προσδοκᾶται τὴν αἴσιον αὐτοῦ λύσιν. 'Αλλ', ὡς φαίνεται, εἴμαρτο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐρμηνευτικῶτατοι ἐνίστε νὰ παρεμηνεύωσι. Ταῦτα δὲ λέγομεν διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μουσικὸν ζήτημα πρό τινος χρόνου λαμβάνει παρὰ τῶν δύο διαφωνουσῶν περὶ τούτου μερίδων τῶν δμογενῶν οὐκ δλίγας παραμορφώσεις, προσκόμματα καὶ ἀντιδράσεις, ὡν τοὺς λόγους καὶ ἐν γραπτῷ τῷ λόγῳ ἀνέγνωμεν καὶ ἐν προφορικῷ πολλάκις ἥκούσαμεν.

'Αλλ' ἐπειδὴ οὔτε τὸ πνεῦμα τῆς ἐν γερσὶ ταύτης πραγματείας ὑπαγορεύει, οὔτε ἡμεῖς ἐννοοῦμεν νὰ ἐκβῶμεν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα ὅσα ἐκατέροινεν περὶ τούτου ἐρρέθησαν ἡ ἐγράφησαν, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπισυνάψωμεν τοῖς ἡμῖν εἰρημένοις καὶ τὰς ἀκολούθους ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν σκέψεις ὅπως τοῦτο ἔλθῃ ὑπὸ τὴν σύσκεψιν καὶ συζητησιν ἄλλων πλειστῶν

τοῦ ἐνδές καὶ ἀσυγχρίτως πολυμαθεστέρων καὶ ικανοτέρων ἡμῶν.

Τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ζήτημα χρήζει, καθ' ἡμᾶς, σπουδαῖας καὶ ἐμβριθοῦς συσκέψεως, διότι, προβάλλον, ὡς πάντες γινώσκουσι, καινοτομίαν τινὰ, εἰ μὴ οὐσιώδη ἀλλὰ φαινομενικήν, ἐπὶ τῆς συνήθους μελῳδικῆς ψαλμωδίας τῆς Ἐκκλησίας, φαίνεται ὡς ἐκ τούτου ὅτι λαμβάνει καὶ τινὰ χαρακτῆρα ἔνθεν μὲν ὄρησκευτικὸν, ἔνθεν δὲ ἔθνικόν. Πρὸς ἀποφυγὴν ἄρα καὶ τῆς ἐλαχίστης καταβιβαστικῆς ὑπονοίας ἐπὶ παραβιάσει τούτων τῶν δύο ιεροτέρων καὶ θερμοτέρων αἰσθημάτων τοῦ Ὁρδούθου Ἑλληνος, ἀπαιτεῖται τὸ ζήτημα νὰ λυθῇ διὰ λόγων καὶ σκέψεων πάνυ βασίμων καὶ ἀναμφισβητησίμων, ὅπως οὐδεμία διαφωνία καὶ ρῆξις συμβῇ παρὰ τοῖς ὀμοδόξοις τέχνοις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. "Οθεν πρὸς ἐπίτευξιν τούτου παρατίθεμεν τὸ ἔξῆς Σχέδιον ἡ Τύπον, δστις οὔτε ὑπερβολικὸς, οὔτε δυσχερής, οὔτε ὑλικῶν μέσων ἀπαιτητικὸς φαίνεται, οὔτε, τέλος πάντων, πολλοὺς τοὺς κόπους προβάλλει, οἰος ὁ ἔξῆς.

Ἡ ἀρμοδίᾳ ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ, ἡ Ιερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ συστήσῃ ἐπιτροπήν τινα συγκειμένην ἀφ' ἐνδές μὲν ἐκ τριῶν ἡ τεσσάρων καθηγητῶν τῆς Θεολογίας δῆλη. τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἰστορίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τεσσάρων ἡ πλειόνων ἐπιστημόνων μουσικῶν τῆς τε Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς μοισικῆς.

Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην πρέπει ν' ἀνατεθῇ τὸ περὶ οὐδὲ λόγος ζήτημα ὑπὸ τὴν καθαρὰν καὶ διακεκριμένην αὐτοῦ ἔννοιαν, τούτεστι νὰ ἔξετάσῃ ἐν πρώτοις τὴν οὐσιώδη καὶ κυρίαν ιδέαν τὴν προκαλούσαν τὸ ζήτημα, ἥτις εἶναι ἡ ἔξῆς.

ΕΑΝ Η ΨΑΛΜΩΔΙΑ ΕΝ ΤΗΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΔΥΝΗΤΑΙ ΑΔΙΑΦΟΡΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΝΑ ΕΚΤΕΛΗΤΑΙ ΜΕΛῳΔΙΚΩΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΚΩΣ.

Αὕτη, ἐπανειλημένως λέγομεν, εἶναι ἡ ἀρχικὴ, καθαρὰ καὶ γεγυμνωμένη ιδέα τοῦ ζητήματος. Δὸς δ' ἀπλούστερον εἰπεῖν.

Ἐὰν ὁ Χερουβικὸς "Ὕμνος, ἡ ἔτερος, ὡς ψάλλεται μελῳδί-

χῶς εἰς ἦχον λ. χ. Πρῶτον, συναδόμενος δι' ἀπλῶν ισοχροτημάτων, δύνηται νὰ ψάλληται καὶ ἀρμονικῶς συναδόμενος διὰ τῆς ἐντέχνου καὶ μαθηματικῆς κράσεως τῶν τῆς ἀρμονίας φωνῶν τοῦ ρήθεντος "Ὕχου.

Ἡ ἐπὶ τῆς κυρίας ιδέας τοῦ ζητήματος ἀπόσφανσις τῆς ἐπιτροπῆς δφείλει νὰ ἦναι ρήτως καταφατικὴ ἡ ἀποφατικὴ, δηλαδὴ ὅτι δύναται ἡ ψαλμωδία νὰ ἦναι ἀδιαφόρως μελῳδικὴ καὶ ἀρμονικὴ, ἡ δὲν δύναται διὰ τούτους ἡ ἐκείνους τοὺς λόγους.

Εἰ μὲν ἡ περὶ τῆς πρώτης τοῦ ζητήματος ιδέας ἀπόσφανσις τῆς ἐπιτροπῆς ἔσται ὑπὲρ τῆς ἀρμονίας, τούτεστι ὅτι δύναται ἡ ψαλμωδία νὰ ἦναι καὶ μελῳδικὴ καὶ ἀρμονικὴ ἀδιαφόρως καὶ ὡς αἱ περιστάσεις ὑπαγορεύουσι, τότε παρουσιάζονται οἰκοθεν αἱ περὶ τὰ καθέκαστα δευτερεύουσαι σκέψεις. Εἰ δὲ ἀπ' ἐναντίας ἔσται κατὰ τῆς ἀρμονίας, τούτεστι ὅτι ἡ ψαλμωδία πρέπει νὰ ἦναι πάντοτε καὶ καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις ἀποκλειστικῶς μελῳδικὴ, νοητέον ὅτι καὶ τότε ἀπαιτοῦνται οἱ ἀπογράντες πρὸς ἀπόδειξιν τούτου λόγοι, οὓς ἀφίνοντες εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ὀρισθησομένους χριτὰς ἵνα ἐκθῶσι, (διότι ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν αὐτοὺς) ἔξετάζομεν ἐνταῦθα τίνες αὗται αἱ περὶ τὰ καθέκαστα δευτερεύουσαι σκέψεις, αἱ οἰκοθεν ἀναφυόμεναι ἐν τῇ περιπτώσει τῆς παραδοχῆς τῆς ἀρμονικῆς ψαλμωδίας.

Ἐὰν ἡ ἐπιτροπὴ ἐσκευμένως ιδῇ ὅτι οὐδὲν κωλύουν τοῦ ἀδεσθαί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ιεροὺς "Ὕμνους κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ μελῳδικῶς καὶ ἀρμονικῶς, τότε συσκεψθεῖσα δφείλει λεπτομερῶς ν' ἀποφανθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τούτου ἀναφυομένων δευτερεύοντων ζητημάτων, ἀτινα, καθ' ἡμᾶς, στρέφονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον εἰς τὰ ἔξῆς· α').) Εἰ μὴ ἡ παραδεχθεῖσα μουσικὴ ὑπάρχει, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ εὑρεθῇ οἴα τις ἀπαιτεῖται· β').) Εὰν, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης μελοποίας, δύνωνται οἱ ἐπὶ τούτῳ διορισθησόμενοι μελοποιοὶ νὰ χρήσωνται ἀπολύτως τῇ τέγνη εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀρμονίας ἐπὶ τῆς μελῳδίας ἡ περι-

ρίζεται τὸ ἀνεξάρτητον τῶν καλλιτέχνων ἐπὶ ρήτορις δροις, ἔνεκκ σπουδαιοτέρων λόγων· γ'). Ἀπαραιτήτως δρεῖλουσιν οἱ μελοποιοὶ νὰ τηρήσωσι κατ' ἀκρίβειαν τὴν πρωτίστην ιδέαν, ἡ aria ἡ μοτίνο ἔκάστου τῶν δικτῶν "Ηχων τῶν Ἀσμάτων ἡ τοῦτο ἀ-φίεται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς τέχνης· δ').) Τίνα ἄσματα καὶ κατὰ τίνας περιστάσεις δρίζονται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ φῶνται μελωδικῶς καὶ τίνα ἀρμονικῶς· καὶ ἔτερα, τέλος πάντων, ἀφορῶντα τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἐνὸς μετὰ τοῦ ἄλλου μουσικοῦ εἴδους, μελωδικοῦ δηλ. καὶ ἀρμονικοῦ.

Μετὰ τὰς ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων γνωματεύσεις, πρέπει ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ ἔχθῃ, ὡς εἶδος προγράμματος, τὴν τε ἀπόφανσιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ τὰ ταύτη ἐπόμενα.

Δημοσιευθέντος τοῦ τοιούτου προγράμματος, πρέπει νὰ ὀρισθῇ χρονικόν τι διάστημα, ὅπως, οἱ βουλέμενοι τῶν λογίων ὀμογενῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος γνωματεῦσαι, ὥνηθῶσι ἐγκαίρως νὰ ποιήσωσι τὰς ἐπὶ τοῦ προγράμματος αὐτῶν παρατηρήσεις, ὃν τινες ἐνδέχεται πάνυ ὠφέλιμοι πρὸς τὸ ζητήμα νὰ φανῶσιν.

Περαιωθείσης τῆς ὡρισμένης προθεσμίας καὶ οὐδεμιᾶς ἀντιδράσεως ἐπὶ τοῦ προγράμματος ὑπερισχυσάσης, τὸ ζητήμα θεωρεῖται τέλεον καὶ κατ' εὐχὴν λελυμένον.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτη ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διά τε τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμὸν, καὶ ἀδελφικὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην, καὶ ἀμοιβαλαν πρὸς τὰ πάτρια συνεννόησιν, καλῶς ἐποίει, καθ' ἡμᾶς, ἵνα εἰδοποιήσῃ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἐνθα δὲ θρόνος τοῦ ἀργιγοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκθεῖσα Αὐτῇ λεπτομερῶς πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος λαβούσας γώρων ἐνεργείας καὶ συζητήσεις ὡς καὶ τὸ ἐκ τούτων ἔξαγόμενον· καὶ τοῦτο οὐχὶ ὅπως ἡ ρήθεῖσα Μ. Ἐκκλησία, ὡς δῆθεν ἀδείας προγρουμένως ζητηθείσης, ἐπιτρέψῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἐλλάδος τὴν τῆς ἀρμονικῆς ψαλμωδίας εἰσαγωγὴν, ἀλλ' ὅπως, πληροφορηθεῖσα περὶ τῶν αὐστηρῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος μέτρων, τῶν ληφθέντων

ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἐλλάδος, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀσφαλῶν ἐγγυήσεων τῆς μὴ καινοτομίας, ἐγχρίη τῆς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς καὶ σπουδαίας συζητήσεως τὸ ἔξαγόμενον ὡς ἀνήκει· καὶ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ὡς μὴ ἀπάδον τοῖς τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδεγμένοις, θεωρήσασα τοῦτο οὐχὶ ὡς καινοφανῆ μουσουργίαν, ἀλλ' ὡς τινα καὶ ἀρμονίαν ἀνάπτυξιν τῆς ψαλμωδίας, ἀξίαν συναριθμηθῆναι ταῖς προγενεστέραις ἀναλύσεσιν, δις παρ' αὐτῇ τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κατὰ τὸ μελωδικὸν εἶδος ἔλαβε.

Τούτων οὕτως τελεσθέντων, δύναται τότε νὰ λάβῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἐφαρμογὴν τὸ ζητούμενον ἀρμονικὸν εἶδος τῆς ψαλμωδίας διὰ τῆς καθιερωθείσης καὶ ἐπικυρωθείσης μουσικῆς ὑλῆς, ἀπαγορευομένου κατά τινα χρόνον παντὸς ἀρμονικοῦ νέας συντάξεως ἄσματος, μὴ λαβόντος προγρουμένως τὴν ἀπαιτούμενην ἔγχρισιν παρὰ τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς.

Τότε λοιπὸν ἀδιαφόρως καὶ ἀδιαφίλονεκίως δύναται νὰ ἐκτελῆται ἡ ψαλμωδία ἐνταῦθα μὲν μελωδικῶς, κατὰ τὸ σύνηθες σύστημα, ἐνταῦθα δὲ μελωδικῶς τε καὶ ἀρμονικῶς ὡς ἡ κλίσις τῶν Ἐκκλησιαζομένων καὶ τὰ ὑλικὰ μέτα ἔκάστης Ἐκκλησίας ἐπιτρέπουσι. Πᾶσα διαφωνία ἡδὴ πέπαυται. Δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ δὲ λόγος περὶ καταργήσεως τοῦ μελωδικοῦ συστήματος τῆς μουσικῆς, ὅπερ ἀπαραιτήτως εἶναι ἀναγκαῖον, καθώς περ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις μεθ' ὅλας τὰς ἀρμονικὰς αὐτῆς ψαλμωδίας, τὰς ἐν χορδαῖς, δργάνοις καὶ κυμβάλοις εὐήχοις τελουμένας, πάντοτε διατηρεῖ, ἐνεκά ἀπαραιτήτου ἀνάγκης, καὶ τὸ μονότονον, il canto Gregoriano. Δὲν ἐπρόκειτο, λέγομεν, περὶ καταργήσεως, ἀλλὰ περὶ πληρώσεως πόθου θερμῶς ἐκφραζομένου ὑπὸ μεγάλης καὶ διακεκριμένης μερίδος τῶν νέων Ἐλλήνων εἰς πρᾶγμα, ὅπερ οὐδόλως προσκρούει εἰς τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τίς ἐστιν ὁ πόθος οὗτος; Ή ἐν Ἐκκλησίᾳ καθ' ἀρμονίαν ψαλμωδία τῆς Θείας λατρείας. Πόθος, διστις οὐδόλως

προσβάλλει οὔτε θρησκείαν οὔτε θνητισμὸν, ἀλλὰ μᾶλλον δείχνυσιν διεισιδεῖσιν οὐ νέοι Ἑλλῆνες, γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἐπιστημόνων καὶ καλλιτέχνων ἀρχαίων Ἑλλήνων ὄντες, ὅσημεροι εἴημεροῦσι καὶ λεπτύνουσι τὴν αὐτῶν ἀκοήν, καθιστάντες αὐτὴν κλίνουσαν εἰς ἀκρόασιν φωνητικῆς συντάξεως δσον ἔνεστιν ἐντεχνοτέρας, ἐπιστημονικωτέρας καὶ δῆ καὶ τῇ φύσει συμφωνούσης, ὅτι τὸ Πᾶν ἀρμονία ἔστι.

Περαίνοντες ἐν τούτοις τὸν λόγον εὐχόμεθα ὅπως τὰ ὑφ' ἡμῶν γραφέντα ληφθῶσιν ὑπ' ὅψιν παρὰ τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους ἔξαιρέτως δὲ τῆς ιερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Εὐελπιζόμεθα δὲ διεισιδεῖσιν ἀποδειχθῆ ματαιοπονοῦντες πραγματευόμενοι ζῆτημα φέρον καὶ νοτομίαν καὶ ἀναρμοδιότητα τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ ἀρχαίστητι σεμνυνομένῃ, διότι, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, δὲν ἀξιοῦμεν κατάργησιν τῆς μουσικῆς ἡμῶν καὶ σύστασιν ἄλλης θρησκευτικῆς μελοποίίας δλως καινοφανοῦς καὶ ἀκαταλλήλου, ἀλλὰ βελτίωσιν τῆς, ἡν παρὰ τῶν ἀγίων Πατέρων ἐλάβομεν, Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὡς ἡ μὲν τέχνη ὑπαγορεύει, δὲ δὲ ιερὸς τῆς Ἐκκλησίας τόπος ἐπιτρέπει, ὅπως ἀπαντεῖσι ὁμόδοξοι Ἑλλῆνες ἀπολαύωμεν τῶν ιερῶν φόδων πρὸς ψυχικὴν ὡφέλειαν, ὑμνους ἄδοντες Πατέρων ἐν μέσῳ τῆς ἀγίας μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, διηγουμένους τὰ θεῖα δόγματα μετὰ τερπνοῦ καὶ εὐχρέστου μέλους συγκεκερασμένα, καὶ οὕτω συγχινούμενοι τὴν καρδίαν, ἀφιερώμεθα δλη ψυχῇ καὶ διανοίᾳ εἰς τὸν βωμὸν τῆς Θεότητος, ἐνθα εύρισκομεν ἐλπίδας ζωῆς αἰωνίου.